

Anonymizovaná verze

Překlad

C-277/20 – 1

Věc C-277/20

Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce

Datum doručení:

24. června 2020

Předkládající soud:

Oberster Gerichtshof (Rakousko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

27. května 2020

Navrhovatel:

UM

Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud, Rakousko) [omissis] vydal ve věci navrhovatele UM, [omissis] Kolín nad Rýnem, [omissis], týkající se katastru nemovitostí, na základě opravného prostředku „Revision“ podaného navrhovatelem proti usnesení Landesgericht Klagenfurt (zemský soud v Klagenfurtu, Rakousko) jakožto odvolacího soudu ze dne 16. ledna 2020, [omissis], kterým bylo potvrzeno usnesení Bezirksgericht Hermagor (okresní soud v Hermagoru, Rakousko) ze dne 12. listopadu 2019 [omissis],

usnesení

tohoto znění:

A. Soudnímu dvoru Evropské unie se předkládají následující předběžné otázky:

1. Musí být čl. 3 odst. 1 písm. b) nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále jen „nařízení č. 650/2012“) vykládán v tom smyslu, že smlouva o darování pro případ smrti týkající se nemovitosti nacházející se v Rakousku, která byla uzavřena mezi dvěma německými státními příslušníky, kteří mají obvyklý pobyt v Německu, a podle

kteří má obdarovaný po smrti dárce mít vůči pozůstalosti obligační pohledávku na zápis svého vlastnického práva do katastru nemovitostí na základě této smlouvy a úmrtního listu dárce, tedy bez přičinění pozůstalostního soudu, je dědickou smlouvou ve smyslu tohoto ustanovení?

2. V případě kladné odpovědi na tuto otázku:

Musí být čl. 83 odst. 2 nařízení č. 650/2012 vykládán v tom smyslu, že upravuje rovněž platnost před 17. srpnem 2015 provedené volby práva rozhodného pro smlouvu o darování pro případ smrti, kterou je třeba kvalifikovat jako dědickou smlouvu ve smyslu čl. 3 odst. 1 písm. b) nařízení č. 650/2012?

B. [omissis] [přerušeni řízení]

Odůvodnění:

I. Skutkový stav:

Z listin, které slouží jako podklad pro zápis do katastru nemovitostí, a stavu zapsaného v katastru nemovitostí vyplývá:

Německý státní příslušník ZL, [omissis], který zemřel dne 13. května 2018 v Kolíně nad Rýnem a který měl naposledy obvyklý pobyt tamtéž, je na základě kupní smlouvy ze dne 20. června 1975 a smlouvy o převodu ze dne 22. července 1975 v rakouském katastru nemovitostí zapsán jako vlastník nemovitosti nacházející se v Mauthenu. Dědické řízení je vedeno u Amtsgericht Köln (okresní soud v Kolíně nad Rýnem, Německo). Jeho syn UM, který je rovněž německý státní příslušník s obvyklým pobytem v Kolíně nad Rýnem, u tamějšího soudu vůči pozůstalosti uplatnil nárok na zpětný převod vlastnického práva k této nemovitosti.

Dne 9. července 1975 ZL svému synovi UM a jeho (tehdejší) manželce XU, rakouské státní příslušnici, rovněž s pobytem v Kolíně nad Rýnem, učinil následující návrh na uzavření smlouvy ohledně této nemovitosti:

„Zaprvé: XU, [...], nabyla na základě kupní smlouvy ze dne 13. května a 20. června 1975 část nemovitosti v [...] soudním okrese Kötschach, kterou je teprve třeba zaměřit. Na tomto pozemku má být vybudován dvojdoměk, který má XU a její rodině sloužit jako trvalé bydliště a který má být financován jejím tchánem ZL. Pro případ, že XU uvedenou nemovitost odevzdá do výlučného vlastnictví svému manželovi UM a ten danou nemovitost zase převede do vlastnictví svého otce ZL, nabízí ZL XU a UM [...] uzavření následující smlouvy:

a) ZL přebírá od UM uvedenou nemovitost do svého vlastnictví se vším, co je s ní spojeno, se všemi právy a povinnostmi a podle majetkového stavu po provedení zaměření. K převodu nemovitosti na ZL dojde za podmínek stanovených v následujících ustanoveních.

b) ZL se zavazuje do deseti let od uzavření smlouvy vybudovat na této nemovitosti, která bude v jeho vlastnictví, dvojdoměk. Pokud tento závazek nesplní za svého života, přechází na jeho dědice. [...]

c) Pro případ své smrti ZL uvedenou nemovitost včetně všeho, co s ní bude spojeno v okamžiku jeho smrti, především domu, který se na ní bude nacházet, a v mezích majetkového stavu v době převodu, převádí z jedné poloviny na XU a z jedné poloviny na UM. K převodu dojde smrtí ZL, nikoli však dříve než před dokončením domu. Převod je podmíněn tím, že v okamžiku smrti ZL nebude manželství obou nabyvatelů rozvedeno a XU přežije ZL. Pokud tato podmínka nebude splněna, platí, že k převodu pro případ smrti došlo pouze ve prospěch UM, po kterém lze pohledávku ze smlouvy, která má být uzavřena, zdědit již i před smrtí ZL.

d) V rozsahu, v němž za tento převod není sjednáno protiplnění, dojde k uvedenému převodu pro případ smrti formou darování, jak ZL výslovně prohlašuje. Vzdává se práva na odstoupení od této smlouvy.

e) Jako částečné protiplnění za uvedený převod jsou nabyvatelé povinni poskytnout paní [...], matce XU, právo užívání bytu v domě, který má být vybudován [...].

f) Na právní vztahy vzniklé na základě smluv, které mají být uzavřeny, se použije rakouské právo [...].

g) ZL se zavazuje, že za účelem zajištění pohledávek UM a XU vzniklých na základě smlouvy o převodu pro případ smrti nemovitost nacházející se v jeho vlastnictví nezatíží ani nezatíží bez souhlasu UM a XU. [...]

h) ZL souhlasí s tím, aby byl v katastru nemovitostí ohledně pozemku, který je předmětem smlouvy, na listu vlastnictví pro katastrální obec Mauthen, který teprve bude založen,

aa) [...]

bb) na základě této smlouvy a úředního úmrtního listu ZL na základě společného návrhu proveden zápis vlastnického práva ve prospěch obou nabyvatelů, a to pro každého k jedné polovině, nebo na návrh UM za současného prokázání splnění podmínky pro převod dané nemovitosti pouze na něj samotného zápis vlastnického práva pouze ve prospěch UM.

i) [...]"

XU a UM tento návrh na uzavření smlouvy přijali notářským zápisem ze dne 22. července 1975. XU zemřela již dne 5. listopadu 2005, tedy před ZL, její manželství s UM tehdy již bylo rozvedeno. Dům na pozemku v Mauthenu nebyl vybudován.

II. Argumentace navrhovatele a dosavadní průběh řízení:

Jakožto jediný oprávněný z uvedené smlouvy o darování pro případ smrti UM u rakouského katastrálního soudu navrhuje zápis svého vlastnického práva k uvedené nemovitosti. Předložil návrh na uzavření smlouvy a prohlášení o jeho přijetí ze dne 9. července, respektive ze dne 22. července 1975, úmrtní listy ZL a XU, potvrzení finančního úřadu o bezdlužnosti, usnesení Amtsgericht Köln (okresní soud v Kolíně nad Rýnem) o ustanovení opatrovníka pozůstalosti, opis rozhodnutí o úředně stanovené ceně nemovitosti pro daňové účely a letecký snímek daného pozemku.

Soud prvního stupně – prostřednictvím vyššího soudního úředníka – uvedený návrh na zápis zamítl pro nedostatek listinných důkazů o splnění všech podmínek uvedených v návrhu na uzavření smlouvy. Vycházel z toho, že se použije rakouské právo.

Soud druhého stupně toto rozhodnutí potvrdil. Ustanovení nařízení č. 650/2012 se podle jeho názoru nepoužijí, protože v návrhu na uzavření smlouvy bylo jako rozhodné sjednáno rakouské právo. Splnění odkládacích podmínek stanovených ve smlouvě musí navrhovatel doložit listinou, která může sloužit jako podklad pro zápis do katastru nemovitostí. K převodu na základě darování pro případ smrti nemělo dojít před dokončením domu, splnění této podmínky není prokázáno. Soud druhého stupně připustil řádný opravný prostředek „Revision“.

Proti tomuto rozhodnutí se navrhovatel brání opravným prostředkem podaným k Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud), kterým se i nadále domáhá, aby bylo vyhověno jeho návrhu na zápis.

Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud) se rozhodl řízení o tomto opravném prostředku „Revision“ přerušit a předložit Soudnímu dvoru otázky týkající se unijního práva, které jsou pro rozhodnutí v této věci podstatné.

III. Unijní právo:

1. Článek 1 nařízení č. 650/2012 stanoví:

1. *Toto nařízení se použije na dědění majetku zemřelých osob. [...]*

2. *Z oblasti působnosti tohoto nařízení jsou vyloučeny:*

[...]

g) práva a majetek vytvořené nebo převedené jiným způsobem než dědím, jako například formou daru, společného vlastnictví s právem dědit po spolumajiteli, důchodového připojištění, pojistné smlouvy a podobných ujednání, aniž je dotčen čl. 23 odst. 2 písm. i);

[...]

l) jakýkoli zápis práv k nemovitému či movitému majetku do rejstříku, včetně právních požadavků pro takový zápis, a účinky zápisu nebo neprovedení zápisu těchto práv do rejstříku.

2. Článek 3 nařízení č. 650/2012 stanoví:

1. Pro účely tohoto nařízení se rozumí:

a) „dědění“ dědění majetku zemřelé osoby, které zahrnuje jakoukoli formu přechodu majetku, práv a závazků z důvodu smrti, ať již se jedná o přechod jako projev vůle v pořízení pro případ smrti, nebo o přechod na základě dědění ze zákona;

b) „dědickou smlouvou“ smlouva, včetně smlouvy vyplývající ze vzájemných závětí, která s protiplněním nebo bez něj vytváří, mění nebo ruší práva k budoucí pozůstalosti nebo k budoucím pozůstalostem jedné či více osob, které jsou smluvními stranami;

[...]

d) „pořízením pro případ smrti“ závět', společná závět' nebo dědická smlouva;

[...]

3. Ohledně volby práva článek 22 nařízení č. 650/2012 stanoví:

1. Každá osoba si může zvolit za právo, jímž se řídí její dědictví jako celek, právo státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění této volby nebo v době smrti. Osoba s vícenásobnou státní příslušností si může zvolit právo kteréhokoli státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění této volby nebo v době smrti.

2. Tato volba musí být učiněna výslovně v prohlášení ve formě pořízení pro případ smrti nebo musí vyplývat z ustanovení takového pořízení.

[...]

4. Ohledně dědických smluv článek 25 nařízení č. 650/2012 stanoví:

1. Dědická smlouva týkající se dědění po jedné osobě se řídí, pokud jde o její přípustnost, věcnou platnost a závazné účinky mezi stranami včetně podmínek pro její zrušení, právem, které by se podle tohoto nařízení bylo použilo pro dědění po této osobě v případě její smrti ke dni uzavření dané smlouvy.

[...]

3. Bez ohledu na odstavce 1 a 2 si strany mohou zvolit za právo, jímž se bude jejich dědická smlouva, co se týče její přípustnosti, věcné platnosti a závazných účinků mezi stranami včetně podmínek pro její zrušení řídit, právo, které by si

osoba nebo jedna z osob, jejichž majetek je dotčen, mohla zvolit podle článku 22, za podmínek stanovených v tomto článku.

5. Přechodná ustanovení uvedená v článku 83 nařízení č. 650/2012 znějí:

1. *Toto nařízení se použije na dědictví osob, které zemřely 17. srpna 2015 nebo později.*

2. *Pokud zůstavitel zvolil přede dnem použitelnosti tohoto nařízení právo rozhodné pro dědění po něm 17. srpna 2015, je tato volba platná, vyhovuje-li podmínkám stanoveným v kapitole III nebo je-li platná podle pravidel mezinárodního práva soukromého, jež byla v době provedení volby v platnosti ve státě, kde měl zůstavitel obvyklý pobyt, nebo v kterémkoli ze států, jichž byl státním příslušníkem.*

3. *Pořízení pro případ smrti učiněné před 17. srpna 2015 je přípustné a platné co do obsahu a formy, vyhovuje-li podmínkám stanoveným v kapitole III nebo je-li přípustné a platné co do obsahu a formy podle pravidel mezinárodního práva soukromého, jež byla v době vyhotovení pořízení v platnosti ve státě, kde měl zůstavitel obvyklý pobyt, nebo v kterémkoli ze států, jichž byl státním příslušníkem, nebo v členském státě, v němž sídlí orgán, který se dědictvím zabývá.*

4. *Bylo-li pořízení pro případ smrti učiněno před 17. srpna 2015 a je-li v souladu s právem státu, které by si byl zůstavitel mohl zvolit v souladu s tímto nařízením, pak se toto právo považuje za zvolené rozhodné právo pro dědění.*

IV. Vnitrostátní právo

1. Ustanovení § 956 rakouského Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (obecný zákoník občanský, dále jen „ABGB“), ve znění před nabytím účinnosti Erbrechtsänderungsgesetz 2015 (zákon z roku 2015, kterým se mění dědické právo, dále jen „ErbRÄG2015“) (BGBl. I 2015/87), které se použije v této věci, znělo následovně:

Darování, jehož účinky mají nastat teprve po smrti dárce, se při dodržení stanovených formálních požadavků považuje za odkaz. Za smlouvu se považuje pouze v případě, že obdarovaný dar přijal, dárce se výslovně vzdal práva dar odvolat a obdarovanému o tom bylo vydáno písemné osvědčení.

Ustanovení § 1 písm. d) Notariatsaktsgesetz (zákon o notářských zápisech, dále jen „NotAktG“) váže platnost darovací smlouvy, u níž nedošlo k faktickému předání darované věci, na pořízení notářského zápisu.

2. Relevantní ustanovení rakouského Grundbuchgesetz (zákon o katastru nemovitostí, dále jen „GBG“) znějí:

§ 26:

(1) *Zápisy a předběžné zápisy lze povolit pouze na základě listin, které jsou vyhotoveny ve formě, která je vyžadována pro jejich platnost.*

(2) *Tyto listiny musí, pokud se jedná o nabytí nebo změnu věcného práva, obsahovat platný právní důvod.*

3. Relevantní ustanovení rakouského Rechtspflegengesetz (zákon o vyšších soudních úřednících, dále jen „RpflG“) znějí:

§ 2:

Soudního úředníka lze ustanovit vyšším soudním úředníkem pro jednu nebo několik z následujících oblastí činnosti:

[...]

3. *ve věcech týkajících se katastru nemovitostí a lodního rejstříku;*

[...]

§ 16

(1) [...]

(2) *Soudci vždy zůstávají vyhrazena:*

[...]

6. *rozhodnutí, při kterých se použije cizí právo.*

V. Odůvodnění předběžných otázek:

1.1 Podle vnitrostátní judikatury musí rakouský katastrální soud listiny předložené za účelem odůvodnění zápisu do katastru nemovitostí podle § 26 GBG přezkoumat co do formy i obsahu. Pokud je právo ve smlouvě přiznáno za určité podmínky a souhlas s provedením zápisu je udělen jen za této podmínky, je třeba listinnou formou prokázat i její splnění [omissis]. Podle RPflG je pro toto ověření funkčně příslušný vyšší soudní úředník. Přichází-li však při tom v úvahu, že bude nutno přihlédnout k ustanovením cizího práva, uplatní se podle vnitrostátní judikatury [omissis] výhrada, že ve věci musí rozhodnout soudce, stanovená v § 16 odst. 2 bodě 6 RPflG. Rozhodne-li v takovém případě místo soudce vyšší soudní úředník, musí být dané usnesení a řízení, které mu předcházelo, zrušeno a věc musí být vrácena soudu prvního stupně, aby o ní nově rozhodl soudce. K takovému vadě řízení se musí až do pravomocného skončení řízení z úřední povinnosti přihlédnout i v případě, že nebyla namítnuta v rámci opravného prostředku [omissis].

1.2 V případě, že ze skutečností uvedených ve spise vyplývají indicie svědčící o možném použití cizího práva, musí soud z úřední povinnosti toto právo vždy prozkoumat a použít [*omissis*]. Otázka platnosti volby rakouského práva jako rozhodného práva, která byla provedena ve smlouvě o darování pro případ smrti, a použití nařízení č. 650/2012 na takovýto smluvní typ jsou tedy pro předkládající soud předběžnými otázkami, které mu umožní vyřešit funkční příslušnost vyššího soudního úředníka v této věci.

2. Vnitrostátní judikatura týkající se smlouvy o darování pro případ smrti podle § 956 ABGB ve znění před nabytím účinnosti ErbRÄG2015 stanovila, že právo užívat darovanou věc a brát z ní požitky dárci zůstalo až do jeho smrti [*omissis*]. V případě nemovitostí byl k tomu, aby obdarovaný nabyl vlastnické právo, nutný zápis do katastru nemovitostí, o který mohlo být požádáno na základě smlouvy o darování opatřené úředně ověřeným prohlášením dárce o tom, že souhlasí s provedením zápisu do katastru nemovitostí, a úmrtního listu, aniž bylo třeba zvláštního rozhodnutí pozůstalostního soudu. Platnost smlouvy o darování pro případ smrti byla podmíněna přijetím daru ze strany obdarovaného, výslovným prohlášením dárce o vzdání se práva na odvolání daru, a pořízením notářského zápisu. Darování zakládalo pouze obligační pohledávku, která měla být uspokojena teprve po smrti dárce [(*omissis*) („koncepce odkazu“)]. Zákaz zatížení a zcizení sjednaný ve smlouvě ve prospěch obdarovaného podle vnitrostátní judikatury nahrazoval výslovné vzdání se práva na odvolání daru. Listiny předložené katastrálnímu soudu v projednávaném případě umožňují závěr o uzavření smlouvy o darování pro případ smrti ve prospěch navrhovatele splňující kritéria stanovená rakouským právem.

3.1 Nařízení č. 650/2012 samo o sobě upravuje pouze dědění majetku zemřelých osob, nikoli tedy akty, které se zakládají na právních jednáních mezi živými. Darování pro případ smrti podle rakouského práva má ovšem tu zvláštnost, že nezpůsobuje přechod majetku za života, který by se dárce dotýkal a zatěžoval jej za jeho života, pokud – k čemuž v tomto případě nedošlo – případně nebylo vykonáno již před smrtí zůstavitele. Přechod majetku nastává teprve po smrti a postihuje pozůstalost, resp. dědice. Vzhledem k tomu, že definice uvedené v čl. 3 odst. 1 písm. b) a písm. d) nařízení č. 650/2012 za pořízení pro případ smrti označují i dědickou smlouvu jako ujednání o vytvoření práv k budoucí pozůstalosti s protiplněním nebo bez něj, má předkládající soud za to, že je třeba vyložit otázku, zda je darování pro případ smrti takovým ujednáním pro případ smrti.

3.2 Německojazyčná odborná literatura z větší části zastává názor, že darování pro případ smrti, které za života dárce nenabude věcněprávních účinků, je nutno posuzovat jako věc dědického práva, a spadá tedy do věcné působnosti uvedeného nařízení [*omissis*].

3.3 Podle názoru předkládajícího soudu hovoří přesvědčivější argumenty ve prospěch posouzení smlouvy o darování pro případ smrti – bez ohledu na to, zda byla stanovena částečná úplata či nikoli – jako dědické smlouvy ve smyslu

nařízení č. 650/2012. Ačkoli má být majetek uvedený ve smlouvě na základě právního jednání mezi živými převeden po smrti dlužníka, aniž by se na tom podílel pozůstalostní soud, podle koncepce odkazu zastávané i v rakouském právu ve smyslu čl. 3 odst. 1 písm. b) nařízení č. 650/2012 ještě náleží k budoucí pozůstalosti. Požadavku restriktivního výkladu ustanovení o výjimkách a povaze konkrétních výjimek uvedených v čl. 1 odst. 2 písm. g) nařízení č. 650/2012 podle názoru předkládajícího soudu spíše činí zadost, má-li se za to, že se na majetkovou dispozici se součástí pozůstalosti učiněnou prostřednictvím smlouvy o darování pro případ smrti přinejmenším v případě, že pohledávka obdarovaného na převod vlastnictví obdobně jako u odkazovníka vzniká teprve po smrti dárce, vztahují ustanovení nařízení č. 650/2012. Výjimka uvedená v čl. 1 odst. 2 písm. l) nařízení č. 650/2012 se podle názoru předkládajícího soudu nepoužije, protože se nejedná o otázku rejstříkového práva, nýbrž o posouzení dané smlouvy z hlediska kolizního práva, které je podmínkou posouzení funkční příslušnosti rozhodovacího orgánu.

4. Soudy nižšího stupně odůvodnily použití rakouského hmotného práva volbou rozhodného práva, kterou strany provedly ve smlouvě. Nařízení č. 650/2012, které se v tomto případě v zásadě použije na základě okamžiku smrti dárce, stanoví přechodná ustanovení i pro volbu rozhodného práva provedenou před 17. srpnem 2015 a činí její platnost závislou na tom, zda daná volba práva buď vyhovuje podmínkám stanoveným v kapitole III, nebo zda je platná podle pravidel mezinárodního práva soukromého, jež byla v době provedení volby v platnosti ve státě, kde měl zůstavitel obvyklý pobyt, nebo ve státě, jehož byl státním příslušníkem. Vzhledem k tomu, že dárce tehdy již byl německým státním příslušníkem, zůstal jím až do okamžiku své smrti a jak v době uzavření smlouvy, tak v okamžiku své smrti pobýval v Německu, vybízí čl. 83 odst. 2 nařízení č. 650/2012 k závěru, že volba rakouského práva jako rozhodného práva provedená ve smlouvě o darování pro případ smrti byla neplatná. Článek 83 odst. 2 nařízení č. 650/2012 výslovně nezmiňuje dědickou smlouvu, ale dědění. Článek 83 odst. 3 nařízení č. 650/2012 se nezabývá volbou rozhodného práva, nýbrž přípustností a platností pořízení pro případ smrti učiněného před 17. srpnem 2015 co do obsahu a formy. Předkládající soud má za to, že se čl. 83 odst. 2 nařízení č. 650/2012 použije rovněž na volbu rozhodného práva provedenou v „dědické smlouvě“, nepovažuje ale tento výklad za zcela jednoznačný. Pokud by ale volba práva nebyla přípustná podle samotných ustanovení kapitoly III nařízení č. 650/2012, mohla by její platnost v případě, že je použitelné ustanovení čl. 83 odst. 2 a 3, být opodstatněna pouze tím, že by v té době byla v Německu platná na základě ustanovení mezinárodního práva soukromého, tedy podle vnitrostátního německého práva. Použití cizího kolizního práva je ale podle rakouského RPfIG rovněž vyhrazeno soudci.

[omissis] [procesní záležitosti]

Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud),

ve Vídni dne 27. května 2020

[omissis]

[jméno předsedy senátu, procesní záležitosti]

PRACOVNÍ DOKUMENT